

Ontvoerd Artem (16) werd door de Russen in een 'weeshuis' gezet

'Ze zeiden dat ik nooit meer naar huis zou gaan'

Van vrede kan geen sprake zijn tot Rusland tienduizenden ontvoerde Oekraïense kinderen teruggeeft; het is een eis van de Oekraïners die misschien nog wel harder is dan de teruggave van bezet gebied. Zeker 35.000 kinderen werden al ontvoerd door de Russen, slechts een enkeling keert terug: 'Ze kwamen naar mijn school.'

Mark van Assen
Dmytro Synyak
AMSTERDAM

De Russen doen er totaal niet geheimzinnig over. Zijn er Oekraïense kinderen weggevoerd voor adoptie in Rusland? Ja hoor, klinkt het uit Moskou, niks mis mee. En gaat het om zeker 35.000 kinderen, zoals is gebleken uit een groot onderzoek? Welnee, Rusland heeft alleen al in de periode tussen februari 2022 en juli 2023 rond de 700.000 kinderen 'geaccepteerd', zoals het zelf zegt.

Lees bijvoorbeeld deze advertentie van het bestuur van Krasnodar, een regio in het zuidwesten van Rusland, aan de Zwarte Zee. 'Kinderen uit Marioepol zoeken nieuwe gezinnen', luidt de kop. 'Meer dan duizend kinderen uit het bevrijde Marioepol,' zo gaat het verder, 'hebben al een nieuw gezin gevonden in Tjoemen, Irkoetsk, Kemerovo en het Altaj-gebied.'

'Nog eens driehonderd kinderen zijn tijdelijk ondergebracht in gespecialiseerde instellingen (...) en kijken vol spanning uit naar hun nieuwe gezin.' Plus nog een aansporing: 'Wilt u iemand uw liefde tonen? Bel dan de hotline voor meer informatie.'

Gered of ontvoerd?

De Russen gaan zelfs nog verder. Maria Lvova-Belova is de speciale Commissaris voor Kinderrechten van het Kremlin. Ze heeft niet alleen persoonlijk (in een regeringsvliegtuig) Oekraïense kinderen opgehaald om ze naar Moskou te brengen, maar ook zelf een kind geadopteerd.

Het betreft een tiener uit Marioepol, de stad die na een langdurig en verwoestend beleg in 2022 door de Russen is ingenomen, of zoals het Kremlin het noemt: 'bevrijd'.

Lvova-Belova heeft nooit een geheim gemaakt van de 'adoptie'. Sterker: ze heeft de jongen 'gered', stelt ze. Het past helemaal in het jargon dat de Russen in dit verband gebruiken. Zij spreken niet van ontvoeringen maar van 'vakanties'. Of van broodnodige 'rust en herstel' na een lange periode aan het front geleefd te hebben, zoals Yevhen Balytskyi (de baas van het door de Russen veroverde deel van Zaporizja) het noemde.

En voor mensen die toch commentaar hebben, is er stevast een antwoord dat ongeveer hier op neer komt: de Oekraïners maken er weer eens een show van.

Onderzoekers, mensenrechtenorganisaties, de Oekraïense regering en de families van de kinderen gebruiken heel andere termen. De samenstellers van het uitgebreidste onderzoek tot nu toe, dat van de Amerikaanse universiteit Yale, vinden er al in de titel geen doekjes om: 'Opzettelijk, systematisch en wijdverbreid: Rus-

lands programma van gedwongen adoptie van Oekraïense kinderen'.

Op basis van twintig maanden onderzoek schatten de onderzoekers van Yale dat er op dit moment zo'n 35.000 kinderen zijn vermist; zoveel meldingen zouden er zijn binnengekomen bij de autoriteiten. Vermoed wordt dat het werkelijke aantal nog hoger ligt.

De kinderen zijn waarschijnlijk in Rusland, of in Oekraïense gebieden die door de Russen zijn bezet. Hoofdonderzoeker Nathaniel Raymond vindt er in *The Guardian* geen doekjes om: "Dit is waarschijnlijk het grootste geval van kinderonvoeringen sinds de Tweede Wereldoorlog. Het is vergelijkbaar met de 'verduitsing' van Poolse kinderen door de nazi's."

Andere schattingen, van onder meer het Institute for the Study of War, liggen rond de 20.000 kinderen. Maar iedereen zegt er meteen bij dat het vrijwel onmogelijk is het werkelijke aantal te achterhalen.

Vieze gerstepap

Tot nu toe zijn er volgens Yale 1366 kinderen teruggegeven of ontsnapt. Het blijkt erg moeilijk om met die kinderen in contact te komen; de autoriteiten zijn (om begrijpelijke redenen) zeer terughoudend. De organisatie Kinderen van de Oorlog, een van de instanties die zich ontfemen over de slachtoffers, heeft zelf gesprekken met teruggekeerde kinderen opgenomen.

Zo vertelt Artem uit Kupiansk, een stad die nu aan de frontlijn ligt, hoe hij in september 2022 door Russische soldaten werd meegenomen. Hij was toen zestien. Zijn vader was al door de Russen opgepakt. "Ze kwamen naar mijn school en verzamelden een grote groep kinderen, tussen de vijf en zeventien jaar."

Na korte verblijven in Svatove en Starobilsk kwamen ze uiteindelijk terecht in een weeshuis in Starobilsk. Dat ligt in de door de Russen bezette regio Loehansk, in het oosten van Oekraïne. "We kregen lessen in het Russisch en moesten Russische uniformen dragen. Elke ochtend moesten we het Russische volkslied zingen. We sliepen met z'n tienden in een kamer, op roestige metalen bedden, zonder matras. Elke dag kre-

→ Volgens onderzoekers zijn slechts 1366 van de tienduizenden ontvoerde Oekraïense kinderen tot nu toe herenigd met hun ouders. FOTO'S SERGEI CHUZAVKOV/AFP

→ De Russische ‘Commissaris voor Kinderrechten’ Maria Lvova-Belova (hier in het midden, gezeten tussen van huis weggevoerde Oekraïense kinderen) speelt waarschijnlijk een grote rol in de ontvoeringen. FOTO ALEXANDER NEMENOV/AFP

‘We moesten Russische uniformen dragen en slapen met z’n tienden in een kamer’

‘Deze kinderontvoeringen zijn vergelijkbaar met de ‘verduitsing’ van Poolse kinderen door de nazi’s’

gen we hetzelfde te eten: gerstepap, vlees uit blik en hard brood. Ik ga nu nog steeds over mijn nek als ik denk aan die gerstepap.”

Hij zat er zes maanden. Volgens Artem werd er voortdurend bedreigd met adoptie. “Ook zeiden ze dat ik nooit meer naar huis zou gaan.”

Uiteindelijk lukt het hem met de verstopte telefoon van een klasgenoot zijn moeder te bellen. Als hij haar vertelt waar hij is, begint een ingewikkelde procedure om hem terug te krijgen. Een van de organisaties die daarbij helpt, is Save Ukraine.

De Russen werken mee, maar niet van harte en alleen als er een ellenlange bureaucratische procedure is doorlopen. Ouders of voogden moeten bijvoorbeeld kunnen aantonen dat het daadwerkelijk om hun zoon en dochter gaat.

Als het kind inmiddels nieuwe papieren (en dus een andere identiteit heeft gekregen) is dat de eerste horde. Een organisatie als Save Ukraine verzamelt bewijsstukken als foto’s en DNA-informatie. Ook moeten er voogdijverklaringen (als de kinderen wees zijn) en juridische documenten worden overlegd.

Het helpt ook als er diplomatieke druk wordt uitgevoerd of als bijvoorbeeld het Rode Kruis zich ermee gaat bemoeien. Als dat allemaal in orde is, moeten de kinderen worden opgehaald. Dat is meer dan lastig, want ze zitten in bezet gebied of in Rusland, soms zelfs helemaal in het verre oosten.

Geen Oekraïense les meer

Artems verhaal lijkt op dat van Pavlo (18), een jongen uit Chertsyzk, een stoffig stadje in de Donbas. Hij ondervond al in 2014, toen de oorlog daar begon, aan den lijve hoe de Russische bezetters omgaan met kinderen. “Eerst leek het alsof er niet veel veranderde,” vertelt hij via een videoverbinding. “We kregen nog steeds les in het Oekraïens. Maar alles werd stap voor stap vervangen, ook de lessen Oekraïense geschiedenis.”

In 2022, na de grootschalige invasie, verdween het Oekraïens uit het lesprogramma. De dag begon voortaan met het Russische volkslied op het schoolplein, onder de vlag van de Russische

Federatie. Leraren werden verplicht lessen in ‘Russische wereldbeschouwing’ te geven. Kinderen moesten leren omgaan met wapens, eerste hulp te verlenen en voedselinzamelingen voor het Russische leger organiseren. “Het voelde het absurd.”

Pavlo wist te vluchten; via Rusland kwam hij uiteindelijk in de Europese Unie terecht. Het is een route die vaker wordt gebruikt door Oekraïners die aan de Russische kant van het front wonen. Tegenwoordig zit hij in Kyiv.

Russificatie

Uit het onderzoek van Yale blijkt dat zowel Artem als Pavlo enorm heeft geluk gehad. De ontvoeringen, de indoctrinatie, de militaire training, (het dreigen met) adoptie: het is allemaal onderdeel van een strategie om ‘Oekraïense kinderen de Russificeren’, zo schrijven de onderzoekers. Dat gaat als volgt: om te beginnen weten de Russen precies welke kinderen ze moeten uitkiezen. Het gaat hoofdzakelijk (maar niet alleen) om wezen en kinderen die buiten het ouderlijk gezag zijn geplaatst. Die worden eerst vervoerd naar tijdelijke opvanglocaties in bezet gebied of in Rusland zelf.

Dat gebeurt onder meer in transportvliegtuigen van de Russische luchtmacht (die onder bevel staat van Poetin) en soms dus ook in een regeringsvliegtuig, zoals in het geval van Maria Lvova-Belova. Yale ziet hierin een bewijs dat de president en de Commissaris voor Kinderrechten niet alleen opdracht hebben gegeven tot de

ontvoeringen, maar ze ook mogelijk hebben gemaakt.

Zijn de kinderen eenmaal in Rusland, dan worden ze meteen ondergebracht bij Russische gezinnen óf geplaatst in speciale instellingen. Daarvan zijn er zeker 43, verspreid over heel Rusland. Hier krijgen ze een pro-Russische opvoeding en uiteindelijk ook de Russische nationaliteit en een andere naam.

Zeer waarschijnlijk worden de meeste kinderen ook opgenomen in het Russische adoptieprogramma en uiteindelijk geplaatst in gezinnen. Het is daarom zeer moeilijk ze op te sporen. De onderzoekers zijn er tot nu toe in geslaagd 314 van zulke kinderen terug te vinden. De angst in Oekraïne is dat de rest simpelweg verdwijnt in het Russische adoptiesysteem.

Kan hier niets aan worden gedaan? Melania Trump waagde een poging toen Poetin twee weken geleden op bezoek was in Alaska. Ze schreef een brief waarin ze hem vroeg ‘de onschuld van kinderen te beschermen’ en hun ‘melodische lach te herstellen’.

Welke kinderen ze precies bedoelde bleef diplomatiek vaag, maar de boodschap was duidelijk. Omdat haar man tegelijkertijd de rode loper uitrolde voor zijn collega uit Moskou, zal die laatste waarschijnlijk niet al te zwaar tillen aan het schrijven van de first lady.

Geldkraan dichtgedraaid

Iets problematischer is de aanklacht van het Internationaal Strafhof in Den Haag tegen ‘Dhr. Vladimir Vladimirovitsj Poetin’ en ‘Mevr. Maria Alekseyevna Lvova-Belova’. Ze zijn in maart 2023 beschuldigd van de onwettige deportatie van kinderen uit Oekraïne naar Rusland.

Nu heeft het Hof geen politiemacht die de twee kan arresteren, en Rusland erkent het Hof bovendien niet, maar het is toch geen fijne zaak voor het Kremlin. Landen die het Hof wel erkennen zijn namelijk verplicht om tot arrestatie over te gaan als Poetin of Lvova-Belova er voet aan de grond zetten. Precies om die reden liet Poetin twee jaar geleden verstek gaan bij een top van de BRICS-landen in Zuid-Afrika. Ook de VS erkent het Hof niet; vandaar dat er in Alaska een ere-ontvangst klaarstond voor Poetin.

Er is overigens ook slecht nieuws voor de vermiste kinderen: Trump heeft enkele maanden geleden de geldkraan voor de onderzoekers van Yale dichtgedraaid. Dat betekent niet alleen dat de werkzaamheden stil liggen, maar ook dat de toegang tot de onderzoeksresultaten is versperd. Contractueel is vastgelegd dat die eigendom zijn van de regering.

De angst bestaat dat alle data zijn gewist, inclusief bewijs van oorlogsmisdaden. Minister Marco Rubio van Buitenlandse Zaken ontkent dit, maar het is vooralsnog onduidelijk waar die gegevens dan wel zijn. Mensenrechtenorganisatie Human Rights Watch spreekt in dit verband van een ‘potentiële ramp’.

35.000

→ Onderzoekers van universiteit Yale schatten dat er op dit moment zeker 35.000 kinderen worden vermist; het werkelijke aantal ligt vermoedelijk nog hoger.